

فلسفهٔ اجتهاد

www.ketab.ir

متفکر شهید استاد مرتضی مطهری

انتشارات صدرا

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور: فلسفه اخلاق / مرتضی مطهری.
مشخصات نشر: تهران: صدرا، ۱۳۶۷.
مشخصات ظاهری: ۲۵۶ ص.
شابک: 978-964-5600-08-0
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
موضوع: اسلام -- اخلاق اسلامی -- اخلاق -- فلسفه. الف. عنوان.
رده‌بندی کنگره: ۸ ف ۶ م / ۸ / BP ۲۴۷
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۶۱
شماره کتابشناسی ملی: ۶۷-۱۶۸۷/۷۷

انتشارات صدرا

فلسفه اخلاق

اثر: استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری

نوبت چاپ: پنجاه و یکم / تیر ۱۴۰۳ مطابق ذی‌الحجه ۱۴۴۵

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۱۶۵/۰۰۰ تومان

حروفچینی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ فجر (۱۰۰۱۳۹۵). تلفن: ۳۳۱۱۹۷۹۶

ناشر: انتشارات صدرا (باکسب اجازه از شورای نظارت بر نشر آثار استاد شهید)

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص ناشر است.

● تهران: شعبه ۱: خیابان ناصرخسرو، مقابل دارالفنون، کرچه دکتر مسعود - تلفن: ۲۳۹۱۵۱۲۰

شعبه ۲: خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، پلاک ۱۱۶۴ - تلفن: ۶۶۴۶۱۰۸۶

● قم: شعبه ۱: خیابان ارم. تلفن: ۳۷۷۲۱۵۲۲. دورنگار: ۲۷۷۲۷۲۱۴

شعبه ۲: مجتمع ناشران. تلفن: ۲۷۸۲۷۵۹۵

پایگاه اینترنتی و فروشگاه آنلاین: motahari.org

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۰۰۰-۰۸-۰ ISBN: 978-964-5600-08-0

فهرست مطالب

مقدمه چاپ بیست و سوم ۱۱

بخش اول: بحثهای مسجد ارک تهران

اخلاق چیست؟ ۱۵

منشأ تفاوت بینشها در اخلاق ۱۶

فعل طبیعی ۱۸

فعل اخلاقی ۱۹

فلسفه بردگی ۲۲

اعتراف معاویه درباره علی علیه السلام ۲۶

حرکت دادن اهل بیت به سوی کوفه ۲۹

فعل طبیعی و فعل اخلاقی ۳۱

ارزش کار اخلاقی ۳۲

عفو و گذشت ۳۳

حق شناسی و وفا ۳۴

ترحم به حیوانات ۳۴

سخن سَرّی سَقَطی ۳۵

دعای مکارم الاخلاق ۳۶

- ۳۸ ..... سخن خواجه عبدالله انصاری
- ۳۹ ..... بازاری و مالک اشتر
- ۴۰ ..... مرد شامی و امام حسین علیه السلام
- ۴۱ ..... فرازی دیگر از دعای مکارم الاخلاق
- ۴۲ ..... نهی شدید قرآن از اشاعه زشتیهای مؤمنین
- ۴۳ ..... غیبت در مواردی جایز است
- ۴۳ ..... سخن نادرست ابن سیرین و اشتباه غزالی
- ۴۷ ..... نظریه عاطفی و نظریه فلاسفه اسلامی
- ۴۷ ..... نظریه عاطفی
- ۴۸ ..... مبدأ و هدف در کار انسان
- ۴۹ ..... اخلاق هندی
- ..... تقد این نظریه:
- ۵۱ ..... الف. هر محبتی اخلاق نیست
- ۵۲ ..... ب. اخلاق محدود به غیر دوستی نیست
- ۵۳ ..... ج. مفهوم انسان دوستی
- ۵۴ ..... نظریه فلاسفه اسلامی - اراده
- ۵۴ ..... فرق میل و اراده
- ۵۹ ..... نظریه وجدانی
- ۵۹ ..... نظر قرآن درباره وجدان
- ۶۰ ..... نظر کانت
- ۶۵ ..... نظریه وجدانی
- ۶۵ ..... آیا همه محتویات ذهن انسان مأخوذ از تجارب است؟
- ۶۶ ..... عقل نظری و عقل عملی
- ۶۷ ..... احکام وجدان از نظر کانت
- ۶۸ ..... عذاب وجدان
- ۷۰ ..... وجدان اخلاقی و سعادت
- ۷۰ ..... آیا کمال غیر از سعادت است؟
- ۷۱ ..... وجدان و اثبات اختیار انسان
- ۷۲ ..... وجدان و اثبات بقا و خلود نفس
- ۷۵ ..... حدیثی از امام صادق علیه السلام

	نقد این نظریه:
۷۵	الف. تحقیر فلسفه
۷۶	ب. تفکیک میان کمال و سعادت
۷۸	ج. همه احکام وجدان، مطلق نیست
۷۸	دروغ مصلحت‌آمیز
۸۱	یک تمثیل
۸۲	توریه
۸۵	نظریه زیبایی
۸۷	نظریه زیبایی - آیا زیبایی قابل تعریف است؟
۸۹	زیبایی، مطلق است یا نسبی؟
۹۰	رابطه زیبایی با عشق و حرکت
۹۰	زیبایی منحصر به زیبایی مربوط به غریزه جنسی نیست
۹۱	زیبایی غیر محسوس
۹۴	فصاحت قرآن
۹۴	زیبایی سخن علی <small>علیه السلام</small>
۹۵	زیبایی معقول
۹۸	نظر افلاطون
۱۰۱	نظریه پرستش
۱۰۲	شعور ظاهر و شعور مغفول عنه
۱۰۳	پرستش چیست؟
۱۰۵	آیا پرستش منحصر به پرستش آگاهانه انسان است؟
۱۰۷	حس اخلاقی، جدا از حس خداشناسی نیست
۱۰۹	توجیه صحیح اخلاق
۱۱۲	اخلاق از مقوله عبادت و پرستش است
۱۱۳	اخلاق فقط در مکتب خداپرستی قابل توجیه است
۱۱۳	مراتب عبادت
۱۱۷	اخلاق اسلامی
۱۱۸	دنیای روح انسان
۱۱۹	تحقیر و تجلیل نفس
۱۲۰	«نفس» در سنت و حدیث
۱۲۲	کرامت و عزت نفس، محور اخلاق اسلامی

- ۱۲۳ ..... کلبیون و ملامیه
- ۱۲۳ ..... اشتباه سعدی و برخی از متصوفه
- ۱۲۵ ..... کرامت و عزت نفس در سخنان امام حسین علیه السلام
- ۱۲۷ ..... عزت نفس در کلام امام صادق و امام علی علیهما السلام
- ۱۲۹ ..... آیا انسان دارای دو نفس است؟
- ۱۳۰ ..... نظریه منسوب به هایدگر
- ۱۳۱ ..... سخنان دیگری از امام حسین علیه السلام در باب کرامت نفس
- ۱۳۵ ..... خود و ناخود
- ۱۳۶ ..... آیا «خود» را باید خوار کرد یا محترم شمرد؟
- ۱۳۷ ..... نظر اسلامی
- ۱۳۷ ..... جدال درونی
- ۱۳۹ ..... «من» اصیل و «من» طفیلی (خود و ناخود)
- ۱۴۰ ..... خودیادآوری (خودیابی)
- ۱۴۱ ..... سخن مولوی
- ۱۴۲ ..... بخیل «خود» ش را گم کرده
- ۱۴۳ ..... تمثیل مولوی
- ۱۴۴ ..... روح انسان، منشأ احساسهای اخلاقی و دروازه‌ای به سوی معنویت
- ۱۴۵ ..... توجیه گرایشهای غیرمادی انسان در دنیای ارباب
- ۱۴۸ ..... سیری در نظرات مادیین
- ۱۴۹ ..... سخن سارتر
- ۱۴۹ ..... نظریه مارکسیستها
- ۱۵۰ ..... نقد این نظریه
- ۱۵۳ ..... خودشناسی
- ۱۵۴ ..... خودشناسی، مقدمه خداشناسی و اخلاق
- ۱۵۶ ..... آموزشهای نفس انسان در خداشناسی
- ۱۵۶ ..... عالم طبیعت یک جریان مداوم و یک واحد حرکت است
- ۱۵۸ ..... آیا «من» عوض می‌شود؟
- ۱۵۸ ..... داستان بهمینیار و ابن سینا
- ۱۵۹ ..... شناخت «خود» به عنوان یک حقیقت ثابت، مقدمه شناخت خدا
- ۱۶۰ ..... وجود گرایشهای معنوی در انسان، آیتی برای شناخت خدا
- ۱۶۱ ..... تعصب نسبت به ماتریالیسم

۱۶۱	سخن موريس مترلينگ.....
۱۶۳	داستان كودك زيرك و مدرسه.....
۱۶۴	توبه.....
۱۶۵	آيا روح اجتماع است كه گرايشهاى اخلاقى را الهام مى كند؟.....
۱۶۶	منشأ ابراز نظريات ماترياليستى.....
۱۶۷	سخن سارتر درباره خود واقعى.....
۱۶۸	رابطه آزادى انسان و وجود خدا.....
۱۶۸	انسان آن چيزى است كه بخواهد باشد.....
۱۷۳	بحرانهاى معنوى و اخلاقى در عصر حاضر.....
۱۷۳	ارزش نظرى و ارزش عملى يك نظريه.....
۱۷۵	حقيقت بودن مساوى با مفيد بودن است.....
۱۷۶	بحران معنوى، بزرگترين بحران عصر حاضر.....
۱۷۶	افزايش خودكشى ها.....
۱۷۷	خالى ماندن ساعات فراغت.....
۱۷۷	ازدياد بيمارياى عصبى و اختلالات روانى.....
۱۷۸	عصيان جوانان، هيپى گرى.....
۱۷۹	كمبود عواطف.....
۱۸۰	مسئله گرسنگى.....
۱۸۱	مسئله آلودگى محيط زيست.....
۱۸۲	تمثيل توين بى.....
۱۸۳	افسانه جادوگر و جن.....
۱۸۳	سيانتيسم، اصالت علم.....
۱۸۵	ايدئولوژى.....
۱۸۶	روشنفكرى.....
۱۸۷	عرفان منهاي مذهب!.....

بخش دوم: تك سخنرانيها

۱۹۳	معيار فعل اخلاقى.....
۱۹۴	فعل طبيعى و فعل اخلاقى.....
۱۹۵	سخن داستاينوسكى.....
۱۹۵	معيار فعل اخلاقى چيست؟.....

۱۹۷	نظر کانت
۲۰۰	نظر افلاطون
۲۰۳	نظر فلاسفه
۲۰۵	نظر راسل
۲۰۷	بایزید و خدا
۲۰۷	داستان مرد اداری و همکارش
۲۰۸	نقد این نظریه
۲۱۱	اخلاق کمونیستی - مکتب اخلاقی راسل
۲۱۳	منطق دیالکتیک
۲۱۴	تکامل جامعه
۲۱۵	مفهوم تکامل از نظر مارکسیسم
۲۱۷	انقلاب، معیار اخلاق
۲۱۹	اصالت فرد و اصالت جامعه
۲۲۰	آزادی و مساوات
۲۲۱	نقد این نظریه
۲۲۳	مکتب اخلاقی راسل
۲۲۹	مسئله خودی در اخلاق
۲۳۰	چرا بشر نیاز به روش اخلاقی و تربیتی دارد؟
۲۳۱	دو نوع اخلاق
۲۳۲	ریشه پابندی به فضائل اخلاقی
۲۳۳	خداشناسی، پایه اخلاق انواع «خود» و «خودپرستی»:
۲۳۴	الف. خود شخصی
۲۳۵	ب. خود خانوادگی
۲۳۶	ج. خود ملی
۲۳۷	سخن گوستاو لوبون
۲۳۷	دوگونه مبارزه با «خودی»
۲۳۸	خدا، مبنای فضائل اخلاقی
۲۴۰	امام حسین <small>علیه السلام</small> و فضائل اخلاقی
۲۴۵	فهرستها

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه چاپ بیست و سوم

کتاب حاضر مشتمل بر سیزده جلسه سخنرانی استاد شهید آیت الله مرتضی مطهری پیرامون «فلسفه اخلاق» و دارای دو بخش است. بخش اول که قسمت اعظم کتاب را تشکیل می‌دهد متشکل از ده سخنرانی ایشان در سال ۱۳۵۱ شمسی و در ماه محرم در مسجد ارک تهران می‌باشد. در این بخش علاوه بر فلسفه اخلاق، درباره اخلاق اسلامی نیز بحث شده است.

بخش دوم را سه سخنرانی استاد در همین موضوع تشکیل می‌دهد که در زمانها و مکانهای مختلف ایراد شده است.

سخنرانی اول «معیار فعل اخلاقی» نام دارد که در اواخر حیات ایشان و در جمع طلاب علوم دینی قم ایراد شده است.

تاریخ دقیق گفتار دوم این بخش یعنی «اخلاق کمونیستی - مکتب اخلاقی راسل» مشخص نیست ولی آنچه مسلم است این گفتار نیز در اواخر حیات پربرکت آن متفکر شهید انجام گردیده است.

سخنرانی سوم تحت عنوان «مسئله خودی در اخلاق» در حدود سال ۱۳۳۹ شمسی در دانشسرای عالی تهران ایراد شده و البته نوار آن در دست نیست و تنظیم آن از روی متنی که در همان زمان از نوار استخراج شده و در اختیار استاد قرار گرفته صورت پذیرفته است.

غیر از عنوان کلی کتاب (فلسفه اخلاق) و دو عنوان «اخلاق کمونیستی» و «مسئله خودی در اخلاق» بقیه عناوین گفتارها از تنظیم‌کننده می‌باشد.

استاد شهید یادداشتهای نسبتاً زیادی پیرامون فلسفه اخلاق و اخلاق اسلامی دارند که به فضل خدا در یادداشتهای موضوعی آن حکیم فرزانه منتشر خواهد شد.

چاپ اول این کتاب در سال ۱۳۶۶ منتشر شده و از آن تاریخ مورد استقبال فراوان قرار گرفته است.

چاپهای گذشته این کتاب به دلیل آنکه نوار سخنرانی اول بخش نخست بعداً به دست ما رسید فاقد این گفتار بوده است. همچنین در این چاپ عنوانهای فرعی در داخل متن قرار داده شده، ضمن اینکه قبل از حروفچینی مجدد، ویرایش دقیق از نظر علامتگذاری و غیره به عمل آمده است و چون حجم کتاب افزایش یافت در قطع وزیری تنظیم گردید. در مجموع این چاپ با اضافات و مزایای بیشتر و به شکل زیباتری عرضه می‌شود. امید است مورد قبول و پسند علاقه‌مندان آثار آن اسلام‌شناس و مجاهد شهید واقع شود. از خدای متعال توفیق بیشتر مسئلت می‌کنیم.

۲۲ بهمن ۱۳۸۰

سوزن‌نویس: آیت‌الله العظمی
میرزا محمد باقر آملی